

יגאל שוורץ

ב־7.11.52 לפני חמישים ושתיים שנה – אהרן אפלפלד היה בן עשרים ועוד שישה חודשים (הוא נולד ב 16.2.1932) – הופיע שמו, לראשונה בכתבי עת. הוא נדפס מתחת לשיר בשם "סתיו אש" ב"במעלה", ביטאון תנועת הנוער העובד, שאותו ערך משה מוסינזון, אחיו של יגאל מוסינזון. בשבע השנים הבאות פרסם אפלפלד כחמישים שירים, חלקם בוסר, חלקם עמדו בחותמם הברור של המשוררים הגדולים של הזמן – אבל כולם טעונים מאוד מבחינה רגשית ועזי מבע.

בשנת 1959 פורסמו שיריו האחרונים של אפלפלד. באותה שנה עצמה פורסמו סיפוריו הראשונים ("סחור סחור" (שרטוט) ב"דעות", ט, עמ' 72-70 ו"יום של אושר", ב"גזית", טז, יא-יב, עמ' 14-15). מאז פרסם אפלפלד עשרות רומנים קצרים, נובלות, קבצי סיפורים, אסופות מסות ומחזה. רבים מהם תורגמו לעשרות לשונות. בארץ זכה אפלפלד בכל הפרסים הספרותיים החשובים. בעולם הוא נחשב, בעיני רבים וטובים, לאחד מהסופרים החשובים במחצית השנייה של המאה העשרים.

אפלפלד זכה, כאמור, בהכרה של הממסד הספרותי, אך זו לא תורגמה למאמץ מחקרי ענף דיו.

אמנם, נכתבו על יצירתו עשרות מאמרים ומאות רשימות ביקורת. חלקם גדושי תובנות פסיכולוגיות והבחנות ספרותיות מרשימות. אפס כי, רבים מהחיבורים הללו עמדו, עד לאחרונה, בחותמם של שני "קונצפטים" מוגבלים ומגבילים על מפעלו עתיר ההיקף ורב השנים של הסופר. ה"קונצפט" הראשון, שהסתמן בעיקר בביקורת של שנות השבעים והשמונים, היה שאפלפלד הוא סופר הכותב סיפורים מאופקים על השואה. סיפורים שבהם רב הסמוי על הגלוי, שמה שנאמר בהם חשוב פחות ממה שלא נאמר וכי"ב ניסוחים המופיעים בעשרות גרסאות.

ה"קונצפט" השני הסתמן בעיקר בביקורת של שנות השמונים והתשעים. עיקרו: אפלפלד הוא "סופר יהודי" – בניגוד ל"סופר ישראלי". ה"קונצפט" הזה, לווה, בתוכחה סמויה שלעיתים צצה ועלתה לפני השטח. נשמעו טרוניות כגון: מדוע אין הוא כותב עלינו, על הבעיות שלנו כאן בישראל, עכשיו. או כיצד אפשר להסביר שסופר שחי חמישים שנה בארץ מתעלם ממנה ומהחיים בה – אגב טענה שגויה. חלק מהמקטרגים רמזו שאפלפלד (בכלל/אפילו) איננו ציוני. לאחרונה אף נשמעה בהקשר זה הטענה האבסורדית, ואפשר לומר הזדונית מכולם, והיא שסופר כמו כל אדם אחר צריך לדעת מתי להיפטר ממשא האבל שלו (כלומר, ב"מקרה" של אפלפלד מעיסוק בשואה ובהשלכותיה) ולעסוק בחיים: בחיוני, בצומח ומתפתח, בכאן ובעכשיו.

"הקונצפטים", ואפשר לומר גם ה"סטיגמות" שהוצמדו ליצירתו של אפלפלד, הסתירו מעיני הקוראים, שאוזנם הייתה כרויה לדברי הממסד הספרותי, את ההתפתחויות הדרמטיות שחלו בכתיבתו של הסופר במהלך עשרות שנים של עבודה אומנותית אינטנסיבית ופורייה. עובדה: גם כיום נתפס אפלפלד בעיני רבים מקוראי הספרות העברית לסופר הכותב סיפורים מאופקים על השואה ו/או כ"סופר יהודי", המסרב, גם לאחר חמישים שנה בישראל, לכתוב על החיים בארץ.

ועם זאת, בשנים האחרונות החלו נבקעים סדקים ב"חומת ההסכמה הביקורתית" שנבנתה סביב יצירתו של אפלפלד. תופעה זו מקורה בהעצמה של העניין באקדמיה בנקודת המבט של המהגר (בשונה מזו של "העולה") בפרט ושל "האחר" בכלל. וכן, והדברים קשורים אלה באלה, בלגיטימציה ציבורית מסיבית יותר לנרטיבים אלטרנטיביים לנרטיב הציוני-מודרניסטי השליט.

התופעה הספרותית-ציבורית הזו הובילה ל"נורמליזציה" של הקריאה במפעלו של אפלפלד. כעת, כפי שעולה מן החוברת שלפנינו, הכותבים מתמקדים פחות בשואה ובעולם היהודי שבין מלחמות העולם כחוויות מכוננות בעולמו של אפלפלד ופונים לסוגיות אישיות ואוניברסליות יותר: זהות ואחרות, היחס לאם ולאב, מיניות ואהבה, מרחב ודיבור, פשע ומוזיקה בכתיבו וכו'. כיוונים נוספים חשובים: הזיקה שלו לזרמים אומנותיים, סוגיות סגנוניות והקשרים סוציו-תרבותיים. כל אלה, יאמר לשבח הכותבים, בלי להתעלם מאופיו המסוים של העולם שבו מעוגנים הסיפורים.

הקובץ הזה מסמן, אפוא, מגמה של הרחבה והעשרה במחקר יצירתו של אהרן אפלפלד. יש לקוות שהמגמה הזו תסתעף ותצבור עוצמה. הסופר הדגול, ביקורת הספרות שלנו ואנחנו ראויים לכך. קובץ המאמרים הזה בא לעולם בעקבות כנס מוצלח ומרגש על עולמו ויצירתו של אהרן אפלפלד, שנערך ב-Magdalen Colleg, אוניברסיטת קמברידג', אנגליה, בין התאריכים 9.4.2003-6. את הכנס יזמו וביצעו המרכז ללימודי עברית מודרניים באוניברסיטת קיימברידג' בראשותה של ד"ר ריסה דומב, ו"מרכז הקשרים" לחקר הספרות והתרבות היהודית והישראלית, באוניברסיטת בן-גוריון, בראשותי. סיעו במלאכה, בנאמנות ובחריצות רבה מרתה מרזנסקה וגב' רוויטל זגר, המנהלת האדמיניסטרטיבית של "מרכז הקשרים".

את הקובץ המגוון והעשיר שלפניכם ערכו בשום שכל ובקפדנות ד"ר ריסה דומב (שלקחה על עצמה את החטיבה באנגלית) וד"ר אילנה רוזן וד"ר יצחק בן מרדכי (שלקחו על עצמם את החטיבה בעברית). דנה בן-זקן, מזכירת המערכת, עשתה כל שהיה לאל ידה לקדם ולזרז את הפרוייקט. זה המקום, להודות לקרן קנדי-לי, לאוניברסיטת בן-גוריון, להוצאת כתר ולקרן קיסריה, ע"ש בנימין אדמונד דה-רוטשילד על התרומות הנדיבות שאפשרו את הוצאתה לאור של החוברת הזאת. תבורכו.